

Παρουσίαση του Ψηφιακού Αποθετηρίου της Υπηρεσίας Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης και των εκδόσεων της ΥΣΜΑ του 2015

Μουσείο Ακρόπολης - Αμφιθέατρο, Διονυσίου Αρεοπαγίτου 15, Αθήνα, 22/1/2016

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΤΗΣ ΥΣΜΑ ΤΟΥ 2015

Φανή Μαλλούχου-Tufano, καθηγήτρια Πολυτεχνείου Κρήτης

Καλησπέρα σας, και πάλι και από εμένα,

Το 2015 υπήρξε ένα ιδιαίτερος παραγωγικό έτος της ΥΣΜΑ όσον αφορά νέες εκδόσεις, οι οποίες ήλθαν να προστεθούν στο ήδη πλουσιότατο απόθεμα της Υπηρεσίας (όλες οι εκδόσεις παρουσιάζονται στον ιστότοπο της ΥΣΜΑ, WWW.YSMA.CULTURE.GR). Κατ' αρχάς εκδόθηκε, με επιστημονική επιμέλεια των Χαράλαμπου Μπούρα και Βασιλικής Ελευθερίου και εκδοτική της Δρος αρχαιολόγου Νάνσους Σοφού, ο τόμος των Πρακτικών της 6^{ης} Διεθνούς Συναντήσεως για την Αποκατάσταση των Μνημείων της Ακρόπολης, που είχε πραγματοποιηθεί, σε αυτόν ακριβώς εδώ τον χώρο, τον Οκτώβριο του 2013. Όπως γνωρίζετε, η σύγκλιση διεθνών συναντήσεων σε τακτά διαστήματα, κατά τις οποίες ειδικοί επιστήμονες καλούνται να εκφέρουν τη γνώμη τους σχετικά με μελέτες και προγράμματα επέμβασης στα μνημεία της Ακρόπολης, αποτελεί μια μακρόχρονη, εδραιωμένη πλέον, παράδοση της ΕΣΜΑ και, αναμφισβήτητα, ένα από τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του έργου της. Οι διεθνείς αυτές συναντήσεις εντάσσονται στο πλαίσιο των αρχών της διαφάνειας και της επιδίωξης επίτευξης αντικειμενικότητας στη λήψη αποφάσεων προκειμένου για επεμβάσεις σε μνημεία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, όπως αυτά της Ακρόπολης, αρχές τις οποίες η ΕΣΜΑ έχει υιοθετήσει από την ίδρυσή της.

Αποτυπώνοντας το πρόγραμμα της Συνάντησης, ο τόμος των Πρακτικών περιλαμβάνει κατ' αρχάς γενικές ενημερωτικές ομιλίες, της επίτιμης διευθύντριας της ΥΣΜΑ κας Μαρίας Ιωαννίδου και της νυν διευθύντριας κας Βασιλικής Ελευθερίου, για την πρόοδο των έργων Ακροπόλεως κατά την περίοδο 2000 - 2013. Επίσης ομιλία της επίτιμης επιμελήτριας Αρχαιοτήτων Δρος Χριστίνας Βλασοπούλου για το έργο της Εφορείας Ακροπόλεως, όσον αφορά τον Βράχο και τα μνημεία του- την ίδια περίοδο καθώς και παρουσίαση από τον Πρόεδρο του Μουσείου Ακροπόλεως καθ. Δημήτριου Παντερμαλή του τρόπου έκθεσης των γλυπτών και ορισμένων αρχιτεκτονικών μελών των μνημείων στο νέο μουσείο.

Ακολουθούν ομιλίες του Προέδρου της ΕΣΜΑ καθ. Χ.Μπούρα και των προϊσταμένων των Τεχνικών Γραφείων και των Εργοταξίων των μνημείων καθώς και των επιμέρους τομέων της ΥΣΜΑ, (Συντήρησης, Διασπάρτων Μελών, Τεκμηρίωσης, Ενημέρωσης και Εκπαίδευσης) για τα επιμέρους, ανά τμήματα των μνημείων, αναστηλωτικά προγράμματα, τρέχοντα ή προτεινόμενα προς έγκριση και εκτέλεση. Το ειδικό θέμα των τοπογραφικών και φωτογραμμετρικών αποτυπώσεων στην Ακρόπολη είχε αναπτύξει η υπεύθυνη τοπογράφος μηχανικός κυρία Δ.Μαυρομάτη, ενώ ο καθηγητής Μ.Κορρές είχε παρουσιάσει την παθολογία του περιμετρικού τείχους της Ακρόπολης και διαγράψει τους τρόπους για την αντιμετώπισή της.

Συμπληρωματικά προς τις ανωτέρω ομιλίες, τα επιμέρους αναστηλωτικά προγράμματα των μνημείων, τρέχοντα ή προτεινόμενα προς έγκριση και εκτέλεση καθώς και οι ήδη τρέχουσες εφαρμογές και ερευνητικά προγράμματα στην Ακρόπολη αλλά και τα άλλα θέματα της τεκμηρίωσης είχαν παρουσιαστεί, στη διάρκεια της Διεθνούς Συνάντησης, και σε ειδική έκθεση 23 πινάκων (posters), τα κείμενα των οποίων περιλαμβάνονται στον τόμο των Πρακτικών, ενώ οι πίνακες στο σύνολό τους (κείμενα, σχέδια και φωτογραφίες) περιλαμβάνονται σε ψηφιακό δίσκο που συνοδεύει την έκδοση.

Δύο ζητήματα θα ήθελα να υπογραμμίσω σε σχέση με το περιεχόμενο του τόμου των Πρακτικών. Το πρώτο αφορά την έρευνα, θεωρητική και εφαρμοσμένη, που πάντα συνοδεύει τις επεμβάσεις στα μνημεία Ακροπόλεως και που συνεχίζει να εμπλουτίζει τις γνώσεις μας όσον αφορά την ιστορία, την αρχιτεκτονική και την τέχνη τους, ενώ ταυτόχρονα παρέχει νέα εργαλεία και τρόπους για τη συντήρησή τους. Αναφέρω συγκεκριμένα σε ερευνητικά προγράμματα, που εκτελούνται, κατά περίπτωση και σε συνεργασία της ΥΣΜΑ και με άλλους ερευνητικούς φορείς, όπως λ.χ. ο σχεδιασμός και η αποτίμηση των κονιαμάτων αποκατάστασης, η παραγωγή ειδικών υδραυλικών κονιαμάτων με νανο-τιτανία για τη συγκόλληση των πώρινων αρχιτεκτονικών μελών των μνημείων της Ακρόπολης, η διερεύνηση του ζωγραφικού διακόσμου του Παρθενώνος ή της μεταλλουργικής σύνθεσης των αρχαίων συνδετηρίων στοιχείων των μελών του. Όσον αφορά την αρχαιολογική έρευνα θα ήθελα ιδιαίτερα να αναφερθώ στις νέες αποδόσεις θραυσμάτων στα γλυπτά του Παρθενώνος, τις οποίες παρουσίασε η Χρ.Βλασσοπούλου, στις πρωτότυπες παρατηρήσεις και τα αδημοσίευτα έως τότε σχέδια σχετικά την οικοδομική ιστορία, τις διαχρονικές περιπέτειες αλλά και τις επισκευές κατά τα νεώτερα χρόνια του Περιμετρικού Τείχους της Ακρόπολης, τα οποία παρουσίασε ο Μ.Κορρές και, τέλος, στην πολύ σημαντική μελέτη των διάσπαρτων στην Ακρόπολη πώρινων αρχιτεκτονικών μελών από την Δρα Αρχαιολόγο Ε.Σιουμπάρα, που οδήγησε σε μια νέα αναπαράσταση του αρχαϊκού Παρθενώνα.

Το άλλο ζήτημα, που ήταν άλλωστε και το κύριο του συνεδρίου, αφορά το ερωτηματολόγιο, που υποβλήθηκε στην κρίση των συνέδρων. Αυτό αναφέρονταν στα προγράμματα αποκατάστασης της δυτικής πλευράς, του βόρειου τοίχου του σηκού καθώς και της οροφής του δυτικού περσού του Παρθενώνος. Σε όλες τις περιπτώσεις παρουσιάζονταν εναλλακτικές λύσεις, διαφοροποιημένες ως προς τον αριθμό των αρχαίων μελών που προτεινόταν να επανενταχθούν στο μνημείο και το ποσοστό των συμπληρώσεων από νέο μάρμαρο. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τόσο η συζήτηση που αναπτύχθηκε στη διάρκεια του συνεδρίου όσο και οι γραπτές απαντήσεις των 66 συνέδρων, που ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα της Επιτροπής Ακροπόλεως, οι οποίες και δημοσιεύονται αυτούσιες στον τόμο των Πρακτικών. Πρόκειται για απόψεις, που τάσσονται στην πλειονότητά τους σαφώς υπέρ της ανάδειξης του κορυφαίου αυτού μνημείου έναντι μιας απλής αμιγώς σωστικής επέμβασης, αντανακλώντας άμεσα τις σύγχρονες κοινωνικές τάσεις και αξιώσεις για μεγαλύτερη κατανόηση, πρόσληψη, αισθαντική βίωση και απόλαυση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του παρελθόντος.

Κατά παράδοση οι διοργανώσεις των Διεθνών Συναντήσεων έπονταν της έκδοσης διεπιστημονικών μελετών αποκατάστασης των μνημείων (η εξέταση των αναστηλωτικών προτάσεων αυτών των μελετών αποτελούν άλλωστε και το αντικείμενο των διεθνών συναντήσεων). Λόγω των εξαιρετικά πιεστικών συνθηκών της οργάνωσης της Διεθνούς Συνάντησης του 2013, παράλληλα προς την εκτέλεση μεγάλης έκτασης έργων, αυτή συνοδεύτηκε από την έκδοση ψηφιακών αναστηλωτικών μελετών.

Ορισμένες από αυτές απέκτησαν, το 2015, έντυπη μορφή. Πρόκειται για τους τόμους υπ' αρ. 8 και 9 της σειράς των Μελετών Αποκαταστάσεως του Παρθενώνος και τον τόμο 3 των Μελετών Αποκαταστάσεων των Προπυλαίων.

Η Μελέτη Αποκαταστάσεως της Δυτικής πλευράς του Παρθενώνος (τόμος 8 της σειράς των σχετικών μελετών) εκδόθηκε με επιμέλεια της αρχαιολόγου Έλενας Καρακίτσου και γραφιστική επιμέλεια της σχεδιάστριας - γραφίστριας Αλεξάνδρας Πιτυρίγκα. Η μελέτη συντάχθηκε την περίοδο 2007-8 από τις αρχιτέκτονες Βασιλική Ελευθερίου και Βασιλεία Μανιδάκη και την πολιτικό μηχανικό Αντιγόνη Βρούβα (στα περιεχόμενα του τόμου σημειώνεται σαφώς, ανά κεφάλαιο, η προσωπική συμβολή καθεμιάς εκ των τριών συντακτριών).

Η μελέτη διαρθρώνεται σε τρία μέρη: Τεκμηρίωση, Αναστηλωτική Πρόταση, Οργάνωση Εργοταξίου-Χρονοδιάγραμμα. Συνοδεύεται από δύο παραρτήματα, που περιλαμβάνουν, το πρώτο, τη Διερεύνηση της επίδρασης, από δομοστατικής άποψης, της συμπλήρωσης του κιονοκράνου του ΝΔ κίονα στο υπερκείμενο επιστύλιο και, το δεύτερο, τους υπολογισμούς της όπλισης των γωνιακών επιστυλίων.

Σημαντικά, κατά την άποψή μου, σημεία της μελέτης αποτελούν τα νέα στοιχεία που προέκυψαν για την παλαιότερη επέμβαση Μπαλάνου στις περιοχές των δύο γωνιών της δυτικής πλευράς, κατά την ενδελεχή διερεύνηση του ίδιου του μνημείου. Η σχολαστική αποτύπωση του διατηρούμενου ακόμη στη δυτική όψη γραπτού και γλυπτού διακόσμου, η συστηματική καταγραφή των παραμορφώσεων, δηλαδή των μεταβολών που παρατηρούνται στις θέσεις των αρχιτεκτονικών μελών σε κατακόρυφο και οριζόντιο επίπεδο, καταγραφή που εμπλουτίζει το ήδη υφιστάμενο για άλλες περιοχές του Παρθενώνος σχετικό αρχείο. Όσον αφορά την αναστηλωτική πρόταση, αυτή αναφέρεται σε θεωρητικά ζητήματα σχετικά με τα όρια μιας επέμβασης σε περιοχές του μνημείου, που δεν έχουν ποτέ αναστηλωθεί προηγουμένως ή σχετικά με τη γειτνιάζουσα συνύπαρξη, στην ίδια όψη, εκμαγείων των αρχιτεκτονικών γλυπτών με τα αυθεντικά. Η συνολική πρόταση αυτή καθεαυτή χωρίζεται σε 7 υποπρογράμματα: τα δύο πρώτα, αποδεδειγμένα σωστικού χαρακτήρα, αφορούν τις δύο γωνίες, βορειοδυτική και νοτιοδυτική, του μνημείου, αναστηλωμένες ήδη στις αρχές του 20^{ου} αι. από τον Νικόλαο Μπαλάνο. Τα υπόλοιπα υποπρογράμματα αφορούν, κατά περίπτωση, διάφορες περιοχές της δυτικής πλευράς, στοχεύοντας στη μορφολογική αποκατάσταση και τη δομική βελτίωσή τους.

Η Μελέτη Αποκατάστασης του Δυτικού Τοίχου του σηκού του Παρθενώνα-Αποκατάσταση υπερθύρου (αρ. 9 της σειράς των σχετικών μελετών), της Δρος αρχιτέκτονος Λένας Λαμπρινού και του πολιτικού μηχανικού Βασίλη Παπαβασιλείου εκδόθηκε με επιμέλεια των συντακτών της και γραφιστική επιμέλεια της Αλεξάνδρας Πιτυρίγκα.

Η μελέτη είναι συμπληρωματική προς την παλαιότερη μελέτη, του 1994, του καθ.Μ.Κορρέ για τον Δ.Τοίχο (τόμος αρ. 4 της σειράς των σχετικών μελετών) ειδικά όσον αφορά στην αποκατάσταση του ανωφλίου της δυτικής θύρας του μνημείου. Στη μελέτη του 1994 ο Μ.Κορρές είχε προτείνει τη χρήση μιας ειδικής κατασκευής από τιτάνιο, η οποία θα έφερε τα σωζόμενα τμήματα των τριών (από τις αρχικές 4) δοκούς του αρχαίου υπερθύρου. Οι δυσκολίες κατασκευής αυτού του ειδικού σχεδιασμού φορέα, που ανέκυψαν στη συνέχεια, οδήγησαν την ΕΣΜΑ στην επανεξέταση του ζητήματος. Στη νέα,

προκείμενη, μελέτη διερευνάται ενδελεχώς η δυνατότητα σύνδεσης των σωζόμενων θραυσμάτων των τριών δοκών και της συμπλήρωσής τους με νέο πεντελικό μάρμαρο, σύμφωνα με την καθιερωμένη στη δομική αποκατάσταση των αρχιτεκτονικών μελών των μνημείων, στο πλαίσιο των έργων της ΕΣΜΑ, μεθοδολογία. Η ελλείπουσα 4^η δοκός του αρχαίου ανωφλίου προβλέπεται να αντικατασταθεί με μια εξολοκλήρου νέα μαρμάρινη, που ήδη, από το 1986, βρίσκεται στον χώρο του εργοταξίου του μνημείου.

Η μελέτη ολοκληρώνεται με ένα παράρτημα, που περιλαμβάνει προτάσεις επεμβάσεων για τη σωστική συντήρηση του δυτικού τοίχου από την επικεφαλής των συντηρητών του έργου αποκαταστάσεως του Παρθενώνος Αναστασία Πάνου.

Ο τόμος αρ. 3 της σειράς των Μελετών Αποκαταστάσεως των Προπυλαίων εκδόθηκε το 2015 με επιμέλεια της αρχαιολόγου Ε.Πετροπούλου και γραφιστική επιμέλεια, πάλι της Α.Πιτυρίγκα. Περιλαμβάνει επτά μελέτες που αναφέρονται σε επιμέρους τμήματα του μνημείου. Οι δύο πρώτες αφορούν της νότια πτέρυγα. Πρόκειται για τη Μελέτη Συμπλήρωσης της Αναστήλωσης στη Νότια Πτέρυγα του Δρα αρχιτέκτονα Τάσου Τανούλα, Προϊσταμένου του έργου αποκαταστάσεως του μνημείου έως το 2010, και τη Μελέτη Δομικής Παθολογίας και Δομικής Αποκατάστασης της Νότιας Πτέρυγας των Προπυλαίων καθώς και της Εργοταξιακής Υποδομής της επέμβασης των πολιτικών μηχανικών του έργου Μαρίας Ιωαννίδου και Βασίλη Παπαβασιλείου. Και οι δύο αυτές μελέτες εξετάζουν και διατυπώνουν προτάσεις, από την ειδική σκοπιά τους η καθεμία, για την αποκατάσταση αυτού του τμήματος του μνημείου. Περιλαμβάνουν αναλυτική περιγραφή της κατάστασης διατήρησης της πτέρυγας πριν την επέμβαση και των δυνατοτήτων αναστήλωσης των μελών της ανά δόμο και ανά μεμονωμένο λίθο, τη συνολική θεώρηση της προτεινόμενης επέμβασης όσον αφορά το ποσοστό νέου-αρχαίου υλικού (μελέτη Τ.Τανούλα), τη δομική παθολογία των μελών της πτέρυγας και τη δομοστατική διερεύνησή της καθώς και προτάσεις για την εργοταξιακή οργάνωση και υποδομή της επέμβασης (μελέτη Μ.Ιωαννίδου και Β.Παπαβασιλείου).

Οι επόμενες στη σειρά δύο μελέτες είναι του αρχιτέκτονα Δρα Κωνσταντίνου Καρανάσου και αφορούν στην αποκατάσταση της ανωδομής του νότιου τοίχου του Κεντρικού Κτηρίου των Προπυλαίων η πρώτη και στην αποκατάσταση της ΒΔ γωνίας και της δυτικής πρόσοψης των Προπυλαίων η δεύτερη. Πρόκειται για μελέτες επεμβάσεων που ήδη έχουν ολοκληρωθεί και που αποσκοπούν κυρίως, με εξαίρεση την επέμβαση στη ΒΔ γωνία, στη μορφική και αρχιτεκτονική βελτίωση και ανάδειξη των τμημάτων αυτών του μνημείου. Την αναγκαιότητα επέμβασης στη ΒΔ γωνία για την αντιμετώπιση μιας σοβαρής κατάστασης ετοιμορροπίας καταδεικνύουν και οι συμπληρωματικές μελέτες που ακολουθούν: εκείνη της Μ.Ιωαννίδου για τη δομική παθολογία της ΒΔ γωνίας του κεντρικού κτηρίου των Προπυλαίων και εκείνη των συντηρητριών Κατερίνας Φραντζικινάκη και Ειρήνης Φραγκιαδάκη με την ανάλυση των παντοειδών σοβαρών φθορών που συναντώνται στον βόρειο κίονα της δυτικής πρόσοψης των Προπυλαίων και προτάσεις για την αντιμετώπισή τους.

Ο τόμος κλείνει με μια ενδιαφέρουσα μελέτη της Κατερίνας Φραντζικινάκη, επικεφαλής των συντηρητών του έργου αποκαταστάσεως των Προπυλαίων, για τη συντήρηση του βόρειου τμήματος του δαπέδου της ανατολικής στοάς των Προπυλαίων.

Εκτός από τους παραπάνω τόμους των Πρακτικών της 6^{ης} Διεθνούς Συνάντησης και των Μελετών, το 2015 εμπλουτίστηκαν και οι ενημερωτικές και εκπαιδευτικές εκδόσεις της ΥΣΜΑ. Τον περασμένο Νοέμβριο δημοσιεύθηκε, με επιμέλεια της αρχαιολόγου Ε.Πετροπούλου, ένα διπλό τεύχος, το υπ' αρ. 14-15, των *Ενημερωτικών Ειδήσεων*, της γνωστής και καταξιωμένης ετήσιας ενημερωτικής έκδοσης της ΥΣΜΑ. Πάντα με πλούσια ύλη –πληροφορίες για την πρόοδο των έργων και τη δραστηριότητα της Υπηρεσίας τα δύο τελευταία έτη ή για τα τρέχοντα ή αμέσως μελλοντικά προγράμματα- και πλούσια, διαφωτιστική, εικονογράφηση. Τέλος, τρία νέα εκπαιδευτικά έντυπα του Γραφείου Ενημέρωσης και Εκπαίδευσης της ΥΣΜΑ -πάντα εξαιρετικά καλαίσθητα- είδαν το φως τη χρονιά που μας πέρασε: το πρώτο είναι το ενημερωτικό φυλλάδιο *Εκπαιδευτικές Δράσεις για την Ακρόπολη*, με πληροφορίες για τη δράση που από το 1986 αναπτύσσει ο Τομέας Εκπαίδευσης, δράση πραγματικά πολυσχιδής, που περιλαμβάνει εκπαιδευτικά προγράμματα διαφόρων κατηγοριών για παιδιά και εφήβους εντός και εκτός σχολικού πλαισίου, πλούσιο και επαγωγικό εκπαιδευτικό υλικό, ψηφιακά παιχνίδια και άλλες εφαρμογές, τη διενέργεια επιμορφωτικών σεμιναρίων και ειδικών συνεδρίων για εκπαιδευτικούς. Τα άλλα δύο έντυπα ο *Χάρτης εξερεύνησης της Ακρόπολης για παιδιά* και το *10 Ερωτήσεις για την αναστήλωση των μνημείων της Ακρόπολης* εισάγουν, με τρόπο ευχάριστο και ελκυστικό, τα παιδιά και τους εφήβους στον μαγικό κόσμο της τέχνης και της αρχιτεκτονικής της Ακρόπολης αλλά και στον επιστημονικότερο της μνημειακής αποκατάστασης, καλλιεργώντας τους την αγάπη για τα μνημεία και τη συνείδηση της ανάγκης προστασίας τους.

Την ευθύνη για την έκδοση και τη διακίνηση των δημοσιεύσεων της ΥΣΜΑ, έχουν τα Γραφεία Τεκμηρίωσης και Ενημέρωσης και Εκπαίδευσης με προϊσταμένους τις Αρχαιολόγους Δρα Ε.Λεμπιδάκη και Ε.Καϊμάρα αντίστοιχα, ενώ πολύτιμη σε όλες τις εκδόσεις είναι και η συμβολή του Φωτογραφικού Εργαστηρίου με υπεύθυνο τον φωτογράφο Τηλέμαχο Σουβλάκη. Σε όλους εύχομαι ΚΑΙ ΕΙΣ ΑΛΛΑ ΜΕ ΥΓΕΙΑΝ. Ας μου επιτραπεί μια συμπληρωματική ευχή στο ιδιαίτερα προσφιές μου Γραφείο Τεκμηρίωσης, στο οποίο πέρασα πάνω από 30 χρόνια της επαγγελματικής μου ζωής (το αίμα νερό δεν γίνεται...) ΝΑ ΜΑΚΡΟΗΜΕΡΕΥΕΙ, πάντα με δημιουργικότητα, κέφι και δυναμισμό!

Σας ευχαριστώ